

Барановська М. С.,
аспірантка Київського національного університету культури і мистецтв

ЕСТРАДНО-ВОКАЛЬНА МУЗИКА В УКРАЇНІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Стаття присвячена дослідженню стилів, напрямів, жанрів естрадно-вокальної музики в Україні кінця ХХ – початку ХХІ ст., а також питанню їх взаємовпливу та історичного розвитку.

Ключові слова: стиль, напрям, жанр, естрадна музика, естрадно-вокальна музика.

Статья посвящена исследованию стилей, жанров, направлений эстрадно-вокальной музыки в Украине конца ХХ – начала ХХІ века, а также вопросу их взаимовлияния и исторического развития.

Ключевые слова: стиль, направление, жанр, эстрадная музыка, эстрадно-вокальная музыка.

The article investigates the styles, trends, genres of variety vocal music in Ukraine late ХХ – early ХХІ century, and the question of their interaction and historical development.

Key words: style, trends, genre, variety music, variety vocal music.

У сучасному культурно-мистецькому просторі України кінця ХХ – початку ХХІ ст. простежуються процеси стильового розмаїття у розвитку естрадно-вокального мистецтва. Як музичне явище і соціальний феномен, естрадно-вокальна музика привертає увагу науковців. За останнє десятиліття з'явилася низка праць, присвячених означеній проблематиці, серед них роботи: Н. Сапожник, Л. Тормахової, Н. Попович, М. Мозгового, Л. Васильєвої, А. Бондаренко та ін. Стрімкий розвиток цього жанру призводить до певних розбіжностей у науковій думці. Відбувається дискусія стосовно того, що ж називати популярною музикою, яка її відмінність від поп-музики, до якого стилю, напрямку та жанру віднести певний музичний колектив. Але ж стилі, напрямки та жанри на естраді розвивалися під впливом один одного і є взаємопов'язані певними історичними умовами. Отже, метою статті є аналіз історії розвитку естрадно-вокальної музики кінця ХХ – початку ХХІ ст. за її стилями, напрямками та жанрами в контексті їх взаємовпливу. Для реалізації поставленої мети статті вважаємо за необхідне надати дефініції понять: «стилю», «напрямку» та «жанру», охарактеризувати та визначити їх відмінність.

Так, під поняттям «стиль» розуміють сукупність прийомів, використання засобів для вираження тих чи інших ідей, думок, тощо. Стиль також можна тлумачити як манеру, оригінальну та індивідуальну форму творчості митця. У О. Лосева стиль – це позамистецьке здійснення реалій мистецтва, яке відбувається у середині художнього твору та не зводиться до інструментарію [3]. Музичний стиль характеризує сукупність засобів та прийомів художньої виразності, що історично склалася і відображає естетичні

погляди різних суспільних груп певної епохи або творчого напрямку. У дисертаційному дослідженні Н. Попович «Педагогічні умови розвитку художнього смаку у студентів класу акордеона засобами естрадного мистецтва» «музичний стиль» виступає як психологічно зумовлена специфічність художнього мислення, виражена відповідною системною організацією потенціалу музичного мовлення у процесі створення й виконавської інтерпретації твору, вагомими складовими якого є індивідуалізованість, унікальність світогляду, його цілісність [7].

Музикознавець Є. Назайкинський надає визначення музичного стилю як відмінної якості музичних творів, що входять в ту чи іншу конкретну генетичну спільність, яка дозволяє безпосередньо відчувати, пізнавати, визначати їх генезис і проявляється у сукупності всіх без винятку властивостей музики, що сприймаються, властивостей об'єднаних в цілісну систему навколо комплексу відмінних характерних ознак [5].

Нерідко поняття «стиль» плутають з поняттям «жанр». Якщо в академічній музиці класифікація музичної творчості за жанрами та стилями детально розроблена музикознавцями, то в сучасній популярній музиці поняття жанру і стилю нерідко вживаються як тотожні, що дає підстави говорити про плутанину термінів. Якщо музичний стиль характеризується як сукупність засобів та прийомів художньої виразності, що історично склалася і відображає естетичні погляди різних суспільних груп певної епохи або творчого напрямку, то музичний жанр характеризує класифікацію музичної творчості за родами і видами, з огляду на їх походження, умови виконання, сприймання [1]. Хоча передумовою для розрізнення як музичних жанрів, так і музичних стилів є комплекс музичних характеристик, при визначенні стилю звертають увагу на індивідуальні риси, притаманні тим чи іншим композиторам (або групі композиторів), а при визначенні жанру – на умови їх побутування, виконання, змістовну або конструктивну спрямованість певного музичного твору [5].

Так, наприклад, у статті «До проблеми термінології у класифікації популярної музики за жанрами, стилями та напрямками» А. Бондаренка, такі терміни як «жанр» і «стиль» є вкрай невдалими і здебільшого неприйнятними для категоризації сучасної популярної музики. На погляд автора типологізуючий термін мав би бути якомога нейтральнішим і передбачати можливість включення різних чинників класифікації – і жанрових, і стилістичних, і будь-яких інших, як наприклад комерційних. Як більш вдалий для категоризації сучасної популярної музики, дослідник пропонує термін «музичний напрямок» – «...він є досить звичним, має еквівалент у російській мові («направление») і відображає процесуальність їх побутування [1].

Стосовно терміну «музичний напрямок» можна виявити деякі розбіжності. Він є менш розроблений у вітчизняному теоретичному музикознавстві і тому більш вільно вживаний. Звичним вважається використовувати цей термін для класифікації музичної творчості за її стильовими або жанровими ознаками. Але, на думку А. Бондаренка, музичний напрямок не зобов'язує нас до якихось жанрових чи стильових атрибутів і пропонує визначення музичного напрямку за певними характеристиками – музичними і немусичними. Музичні характеристики: інструментальний склад; звучання (тембр, музична фактура, характер організації музичного матеріалу), але ж звучання характеризується чинниками стилістичного характеру і нехтування вимогами стилю

часто призводить або до еkleктики або до оцінки виконання як непрофесійного. Немузичні, такі як: тексти пісень, використання візуальної складової, що може включати і сценічний образ музикантів, елементи хореографії чи пантоміми, лазерне шоу і багато іншого, пояснюючи це тим, що сучасна популярна музика стає мистецтвом «синкретичним», бо перш за все є суб'єктом шоу-бізнесу, і лише по-друге мистецтвом [1]. У нашій статті зупинимось на першому тлумаченні терміну.

Естрадна музика сама по собі є жанром, який акумулює безліч жанрів. Вони, на думку В. Тормахової, відрізняються за естетикою, за типом професіоналізму, за приналежністю до різних національних культур та історичних періодів. Завдяки своїй орієнтації на масового слухача за допомогою шоу, допоміжних спецефектів (окрім музичного компоненту) вона є суто сценічним, тобто естрадним напрямком [10].

Українська сучасна популярна естрадна музика має жанрову та стильову класифікацію. У роботі «Музично-естетичне виховання старшокласників (на матеріалі сучасної популярної естрадної музики)» О. Сапожник, до основних жанрів віднесено: джаз, рок-музику, авторську пісню, традиційну естрадну пісню, поп-музику та синкретичні жанри. Кожний жанр передбачає історично обумовлену класифікацію й трансформацію його стильових різновидів [8].

У дослідженні М. Мозгового основні жанри в українській естрадній пісні представлені зразками творів шлягерного типу, які органічно впливають із відповідних традицій європейської загалом (диско, рок-н-ролу, деяких різновидів танців) та української, зокрема, популярної музики [4].

Проаналізуємо стилі, напрямки та жанри сучасної естрадної музики в Україні, у вигляді трьох її складових: рок-, джаз- і поп-музика.

Рок-музика – явище, яке за короткий термін перевернуло музичну культуру. Як особливий спосіб життя в музиці, вона об'єднала композиторську творчість та імпровізацію, музику і сценічне дійство, живий звук голосу чи інструменту і складні ефекти електронної музики. В Україні рок-музика виникла в 50-х рр. ХХ ст. за часів СРСР. Термін «рок-музика» розмитий, його межі складно визначити – трактується як узагальнена назва низки напрямків популярної музики другої половини ХХ століття, що походять від рок-н-ролу та ритм-енд-блюзу.

Наведемо дефініції, які стосуються визначення рок-музики. Так, А. Сохор визначає рок-музику як самостійний жанр, що має молодіжну природу, є доступним для непрофесійних виконавців, створює можливість індивідуальної та колективної імпровізації [9]. У роботі «Рок-музика як фактор розвитку культури другої половини ХХ століття» Л. Васільєва визначає рок-музику як складне утворення, що включає течії за музичними й немусичними ознаками: за належністю до певних соціально-культурних рухів («психоделічний рок», хіпі, панк-рок), за віковою зорієнтованістю (рок для підлітків, рок для дорослих), за динамічною інтенсивністю («важкий рок», «м'який рок»), за рівнем технічного оснащення (електронний рок), за взаємодією з іншими музичними традиціями («афро-рок», «бароко-рок», «фольк-рок», «джаз-рок»), за місцем у системі художньої культури (комерційний «поп-рок», елітарний «рок-авангард») [2]. Дослідниця відносить рок-музику до жанрового виду, а поп-музику – до стильового виду. Також авторка пропонує для дослідження рок-музики термін

«жанрова сфера», а для її складових – термін «субжанр», який підкреслює незалежність, самостійність кожного з рок-жанрів, вказує на їх спільні корені у відповідному різновиді масової музики [2].

На нашу думку, сучасна рок-музика – це жанр, де закумуляовані числені музичні напрямки. В Україні рок-музика представлена великою кількістю гуртів різноманітних напрямків, серед яких: поп-рок – поєднує елементи поп-музики і рок-музики, що характеризується простою структурою, мелодією, яка легко запам'ятовується, повторенням музичних фраз (від поп-музики) та використанням електричних гітар і ударних інструментів, а також агресивним настроєм (від рок-музики). В Україні представлений гуртами Океан Ельзи, С.К.А.Й, LAMA, Скрябін; фолк-рок об'єднує елементи фолк-музики і рок-музики. Виконавці фолк-рока в Україні поєднують рок-музику з українською народною творчістю, який представляє в Україні гурт «Кам'яний гість»; хеви-метал – (важкий метал) напрямок в рок-музиці. Виконавцями хеви-метал в Україні вважається гурт «Крила», який був заснований в 2004 році (м. Миколаїв), «Реанімація» – націонал-патріотичний гурт; Flying – київський колектив, «Тінь Сонця»; відомий український гурт «Воплі Водоплясова» представляють в Україні такий напрямок рок-музики як етно-рок; плач Єремії – український концептуальний рок-гурт, один із найвизначніших українських рок-гуртів, вважається в Україні культовим, який здобув чимало вітчизняних нагород у номінації рок-музики, працюють в напрямі блюз-року, виконують рок-балади – тип пісні в рок-музиці, який представляє повільну мелодійну ліричну композицію; альтернативний рок – термін у сучасній музиці, який об'єднує різні напрямки рок-музики, що протиставляють себе традиційним. Термін «альтернативний рок» розповсюджений у США, в той час як у Великобританії, а також Росії частіше використовують назви «альтернативна музика» і «альтернатива». В Україні вживають обидва терміни. Найбільш відомі представники цього напрямку в Україні – це гурти Табула Раса (пост-панк), Холодне Сонце (готичний рок).

Рок і джаз мають спільну першооснову – традиції фольклору, але вплив національних традицій відчувається в джазі сильніше, ніж в рок-музиці. Імпровізація та колективна творчість – це те, що рок унаслідував від джазу. Однак, на відміну від року, джазова імпровізація розрахована на камерне виконання. На сучасному етапі розвитку джаз утвердився як самостійний вид музичного мистецтва, відійшовши від розважальної музики до професійної. Що ж стосується українського джазу, то він у своєму розвитку відстає від Європейського, цьому сприяє низка причин, в тому числі і незначна кількість осередків, де звучить джазова музика. Не дивлячись на це, можна спостерігати розширення його жанрової та стильової сфери. У результаті синтезу двох пластів музичної культури у 1960-х роках з'являється напрямок в естрадній музиці джаз-рок – на межі від джазу до рок-музиці, де поєдналися імпровізація електронно-музичний інструментарій та ритмічна специфіка. Засновниками в Україні є вокально-інструментальний гурт «Ватра». В 1992 році з'являється гурт під назвою «Брати Блюзу» – переможець (Гран-прі) фестивалю «Червона рута» в Донецьку у 1993 році. Мистецтво джазу в Україні розвивається шляхом проведення міжнародних фестивалів джазової музики, що проходять у різних містах країни, серед них найбільш відомі – Jazz Bez та Jazz Koktebel. Значний внесок у популяризацію джазового руху в Україні внесли

Володимир Симоненко (український джазовий піаніст, заслужений працівник культури України, музикознавець) та Олексій Коган (джазовий популяризатор, музичний продюсер, радіоведучий).

Відомим в Україні є вокальний акапельний колектив «JazzexBand», який працює у різних жанрах: рок, класика, народна та популярна музика, в тому числі і джаз. Заснування колективу пов'язано з постаттю Володимира Михновецького, автором і виконавцем джазової вокальної музики, видатним організатором. Протягом перших років існування (з 1993 року) до співпраці гурту долучилася джазова співачка Наталія Гура, яка з 1997 року співпрацювала з видатним джазовим піаністом Вячеславом Полянським (Заслужений діяч мистецтв України). Пізніше ця співпраця була продовжена з гуртом «Тріо Тімура Полянського» – інструментальний колектив (фортепіано, контрабас, ударні) – сином В. Полянського. Репертуар співачки складається загалом з відомих композицій традиційного джазу, українських народних пісень у джазовій обробці. Говорячи про постать Володимира Михновецького, неможливо не сказати про вокальний колектив «ManSound» – секстет, заснований у 1994 році. ManSound не є класичним джазовим колективом та, не дивлячись на це, брав участь у понад 50-и джазових фестивалях. Композиція «Nature boy» у виконанні гурту (аранжування В. Михновецького) була визнана Всесвітньої акапельною асоціацією як найкраще у світі виконання у стилі джаз (2004 р.). Гурт «Люк» – український музичний колектив, заснований весною 1999 року (м. Харків), що виконує композиції російською, українською, французькою, італійською мовами. Працюють в жанрі фьюжен-джаз (музичний жанр, який поєднує елементи джазу, а також музику інших стилів, зазвичай поп, рок, фолк, реггі, фанк, метал, R&B, хіп-хоп, електронна та етнічна музика та ейсид джаз (музичний жанр, який об'єднує елементи джазу і фанку 70-х та танцювальної музики 90-х або хіп-хопа). Відомим у джазовому колі є колектив під назвою «Freedom-jazz» – унікальний гурт жіночого складу (саксафони, клавішні, ударні, гітара, бас-гітара, труба і три вокалістки). Колектив працює в стилі теа-джаз (театральний джаз, де поєднується музика і театр) Серед українських виконавців джазової музики можна назвати ім'я Джамали, яка стала відомою після перемоги на конкурсі молодих виконавців «Нова Хвиля» (2009 р.). Одночасно джазова співачка і оперна, Джамала працює в стилі соул, ритм-н-блюз, world music, з елементами класики.

Стосовно дефініції терміну «поп-музика», є низка визначень – це поняття, що охоплює різні стилі, жанри та напрями. В свою чергу є окремим жанром популярної пісні та явищем масової культури. Також існує версія, що «поп» – це стиль (нерідко можна почути фразу «...співати в стилі «поп»...»). Розглянемо поп-музику як жанр, який формувся поряд з іншими жанрами, такими як рок-музика та деколи був її невід'ємною складовою. Популярність багатьох українських поп-виконавців – Софії Ротару, Ірини Білик, Тіни Кароль, Олександра Пономарьова, Віа Гри, Ані Лорак, Верки Сердючки – виходить за межі нашої держави. У роки СРСР основною формою популярної музики був «традиційний поп», який прийнято було називати «естрадна музика» або «естрада», яскравими представниками якої були: Клавдія Шульженко, Леонід Утьосов, Марк Бернес. Сьогодні вживаним є термін «традиційна естрада», який на сучасному етапі продовжують розвивати такі виконавці як: Павло Зібров, Віталій Білоножко, Віктор

Шпортько, Іван Попович та ін. У другій половині ХХ століття в поп-музиці з'явився стиль «диско» (стиль танцювальної музики, який характеризується високим, часто реверберованим вокалом, рівномірним чітким ритмом) – у кінці ХХ століття відомим стає гурт під назвою «Ласковий май», який виконує твори у вищезазначеному стилі, а також радянський гурт, який згодом став російським – «Мираж». Пізніше стиль «диско» еволюціонував у стиль «денс-поп» (стиль електронної танцювальної музики, піджанр поп-музики) – в зазначеному стилі ряд композицій виконали Руслана, Ані Лорак, Віа-Гра, Лобода. Розповсюдженим на естраді стає сучасний ритм-н-блюз – R&B (стиль, який поєднує в собі елементи соул, фанку, танцювальної музики) – яскравими представниками є дует Потап і Настя, Альоша. Серед музичних стилів набуває популярності європоп, який відноситься до стилю поп-музики. Він був створений в Європі, з підкресленим легкозапам'ятовуючим ритмом, рівною музикою і простим текстом – гурт Віа Гра. Напрямок соул у популярній музиці характеризується емоційністю, чуттєвістю, душевністю виконання. Серед виконавців найбільш відомі – Ані Лорак, Тіна Кароль, Наталія Могилевська.

Результати проведеного дослідження показали, що естрадно-вокальна музика в Україні представлена широким спектром стилів, напрямків, жанрів, які пов'язані між собою. Деякі з'явилися в результаті синтезу двох і більше з них. У зв'язку з цим ми зіткнулися з певними суперечками щодо класифікації естрадної музики та дійшли висновку, що остання розвивається у вигляді трьох основних складових: рок-, джаз- та поп-музика, які представлені на українській естраді. Означена проблема не вичерпується проведеним аналізом, подальшого розвитку потребує питання чіткої класифікації естрадної музики за стилями, напрямами та жанрами.

Література:

- 1. А. Бондаренко. До проблеми термінології у класифікації популярної музики за жанрами, стилями та напрямами // «Матеріали Третьої міжнародної науково-творчої конференції «Культурно-мистецьке середовище: Творчість та технології»» – К., 2009.*
- 2. Васильєва Л. Л. Рок-музика як фактор розвитку культури другої половини ХХ століття. / Л. Л. Васильєва, автореф. ... дис. ... канд. мистецтвознавства. Одес. держ. академія., К. : – 2004, – 19 с.*
- 3. Дорофєєва В. Ю. Полістилізм у творчості Євгена Станковича як семіотичний феномен : автореф. дис. ... канд. мист. : спец. 26.00.01 «Теорія й історія культури» / В. Ю. Дорофєєва ; Київський національний університет культури і мистецтв. – К., 2010.*
- 4. Мозговий М. П. Становлення і тенденції розвитку української естрадної пісні : автореф. дис. ... канд. мист. : спец. 17.00.01 «Теорія та історія культури» / М. П. Мозговий ; Київський національний університет культури і мистецтв. – К., 2007. – С. 11.*
- 5. Назайкинский Е. В. Звуковой мир музыки / Е. В. Назайкинский. – М. : Музыка, 1988. – 254 с.*
- 6. Назайкинский Е. В. Стиль и жанр в музыке: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е. В. Назайкинский. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 248 с.*
- 7. Попович Н. М. Педагогічні умови розвитку художнього смаку у студентів класу акордеона засобами естрадного мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук. : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання музики і музичного виховання» / Н. М. Попович ; Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 2005.*
- 8. Сапожжик О. І. Музично-естетичне виховання старшокласників*

*ЕСТРАДНО-ВОКАЛЬНА МУЗИКА В УКРАЇНІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.:
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ*

(на матеріалі сучасної популярної естрадної музики) : автореф. дис. ... канд. пед. наук.: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання музики і музичного виховання» / О. І. Сапожник; Київський національний університет культури і мистецтв. – К., 2001. – 19 с. 9. Сохор А. Вопросы социологии и эстетики музыки. / А. Сохор. – В 3-х т. – Т. 2. – Л., 1981. 10. Тормахова В. М. Українська естрадна музика і фольклор: взаємопроникнення і синтез : автореф. дис. ... канд. мист.: спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / В. М. Тормахова ; Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського. – К., 2007. – 19 с.